

Naar een politieke herverkingeling in Vlaanderen?

| André Mommen

Een herverkingeling van het politieke landschap in Vlaanderen heeft de geesten meerdere malen in het verleden bezig gehouden, met uiteindelijk weinig substantieel resultaat als men het aantal politieke partijen in het parlement in rekening brengt.

Het politieke landschap is vandaag immers meer dan ooit versnipperd. En van enige beweging in de richting van een hergroepering van de politieke formaties is alsnog weinig sprake, tenzij men de terminale patiënt die Volksunie heet op het oog heeft. Wél ziet men dat in Vlaanderen de CVP haar oude bijbelse gewaden aan de wilgen wil hangen, maar bang is om dan even naakt te zijn als de keizer en dat de SP binnenskamers niet zozeer aan een nieuw leiderschap met een moderne partijcultuur doktert, als wel meer populisme en minder arbeidersklasse in haar ideologisch pigment wil mengen. De VLD denkt allicht dat de in 1993 gerealiseerde verruiming voldoende succesvol was om nu de kat rustig uit de boom te kijken. AGALEV is vooral bezig om het handwerk van het regeren te leren. AGALEV wil ook niet verruimen. De groene ideologie vraagt overigens geen verruiming, want dat zou neerkomen op verwatering. De enige die in dat concert alsnog geen deuntje meezingt is het Vlaams Blok. Partijvernieuwing wordt ook gezien als een toverformule om een electorale leegloop van het Blok te bevorderen. In dit artikel zullen we uitvoerig ingaan op een aantal aspecten van een mogelijke politieke herverkingeling. We doen dat aan de hand van enkele recent verschenen boeken en we zullen ook pogen dat gegeven in een bredere theoretische en mondiale context te plaatsen.

De vier breuklijnen

In de negentiende eeuw was de ideologische en politieke breuklijn waarrond zich de katholieke

en de liberale partijen hebben gevormd, de relatie tussen Kerk en Staat, echter met die kanttekening dat de liberalen niet alleen de secularisatie nastreefden, maar ook de belangen van de industriële en intellectuele bourgeoisie vertegenwoordigden. In dat kader gezien vertegenwoordigden ze de progressieve krachten in de samenleving. De katholieke partij verdedigde niet alleen de krachten uit het verleden, maar ook de grondbezitters en hun antimodernistische bondgenoten. Deze bipolariteit werd op het einde van de negentiende eeuw doorbroken door de opkomst van de Belgische Werklieden Partij (BWP) die in de grote steden en de industriebeekens van Wallonië na de verovering van het algemeen stemrecht de stemmen van de arbeidersklasse verzamelde. Daardoor werd ook politiek een nieuwe breuklijn, nl. de sociaal-economische, zichtbaar. Echter zonder dat de levensbeschouwelijke breuklijn tussen klerikalen en antiklerikalen opgeslorpt werd in een nieuw bipolair partijstelsel. In België ontstond geen tweedeling tussen enerzijds de conservatieven met alle behoudende krachten en anderzijds de socialistische die de seculiere krachten vermengden met de arbeidersbeweging. Bij gebrek aan een bipolariteit en met de hulp van de evenredige vertegenwoordiging kon zich lange tijd een driepartijstelsel stabiliseren. Deze blokade doorbreken was vooral voor de socialistische op een gegeven moment van levensbelang. Maar dat kon enkel door in te breken bij andere partijen.

Welnu, reeds in 1893 had de BWP een groot deel van de linkervleugel van de Liberale Partij via een

electorale operatie naar zich toegehaald. Dat was niet zo moeilijk daar de meeste linkse liberalen in grote lijnen het hervormingsprogramma van de BWP konden onderschrijven en veelal ook voorop liepen in het antiklerikalisme. Daardoor kon de rechtervleugel van het liberalisme al snel dominant worden, waardoor zij voor de rechtse katholieken aanvaardbaar werd als coalitiepartner. Omdat bij de Liberale Partij nauwelijks nog overlopers te werven waren, moest de BWP zich daarna constant richten op de christen-democratische of vakbondsvleugel van de Katholieke Partij. Helaas bleek het antiklerikaal ideologisch cement van beide kanten te sterk verhard om tot een huwelijk of zelfs een innig verbond te leiden. En naarmate de katholieke vakbeweging vooral in Vlaanderen de socialistische vakbeweging op grote afstand zette, was er weinig animo om een pluralistische vakbeweging te laten ontstaan. Zolang de naoorlogse CVP haast permanent de enige coalitiepartner werd voor ofwel de liberalen ofwel de socialisten, was er van enige beweging aan het vakbondsfrent geen sprake. Iedereen bleef op zijn of haar organisatorisch kapitaal zitten

Uiteraard was het aan iedereen vrij om te gaan jagen. De Liberale Partij zag in 1961 de kans schoon om zich tot PVV te verruimen door bij vooral de zeer conservatieve Franstalige vleugel van de CVP een inbraak te plegen. Ook de breuklijn tussen Walen en Vlamingen leverde in de jaren zestig een nieuwe configuratie op, met de Volksunie in Vlaanderen, het FDF in Brussel en het Rassemblement Wallon (RW) in Wallonië. Het antwoord vanuit de politieke instellingen was een federale staatsstructuur waardoor reeds in de jaren zeventig het RW leegliep en daarna een zachte dood stierf. In Vlaanderen was het nationalisme veel taaiër en historisch geworteld in het vooroorlogse fascisme en de collaboratie. Vandaar dat een accommodatie met de Belgische werkelijkheid en de democratische instellingen de Volksunie in 1978 het vertrek van haar fascistische vleugel kostte. Sindsdien was de op volledig federalisme mikkende Volksunie eigenlijk op termijn ten dode opgeschreven. De vraag was enkel hoe mooi de begrafenis zou worden en waar het politieke personeel een goed heenkomen kon vinden. Niet meer bij het Vlaams Blok, maar wel bij de andere partijen waar men zich individueel het nauwste ideologisch mee verwant wist. Lieden als Jaak Gabriëls dachten op een gegeven moment dat dit voor de meesten van zijn partijgenoten de PVV van Guy Verhofstadt moest zijn. Verhofstadt had een Vlaamse bocht gemaakt en was bereid om

alle banden met de liberale zuil door te knippen. De VLD was in 1993 geboren, maar zonder dat de Volksunie van de kaart verdween. Die had in de jonge Bert Anciaux vanuit de Vlaamse frontlijn in Brussel een electoraal geloofwaardige verjonger gevonden. Daarmee was het probleem van de toekomst voor de Volksunie uiteraard niet opgelost. Het Vlaams Blok was immers groter geworden dan de Volksunie door eerst een deel van het nationalistische electoraat aan te trekken en door daarna vooral onder de arbeiderskiezers van de SP te werven. De VLD groeide door deze verruimingsoperatie, maar onvoldoende om meteen de dominante partij in Vlaanderen te worden. Ze dreef daarbij de CVP en de SP innig in elkaars armen door een bloedbad in de sociale zekerheid te beloven. Dat blokkeerde meteen ook elk denken over partijvernieuwing.

Het politieke landschap raakte nog meer versnipperd met de opkomst van AGALEV in Vlaanderen en ECOLO in Wallonië en Brussel. Beide Groene partijen plaatsten zich op een postmaterialistische breuklijn en groeiden vooral door het toenemend gewicht van de hoger opgeleide tweeverdieners in de zachte non-profit-sector. Deze kiezers meenden meer baat te kunnen vinden in immateriële beloningen (*rewards*) en ethische aansporingen (*incentives*). Zoals alle nieuwkomers beloofden ze veel (het maximumprogramma) en stelden ze zich op als quasi-antisysteempartijen (het anders gaan ...), waardoor de kiezers voor een alternatief konden kiezen. Deze kiezers behoorden in Vlaanderen en ook in Wallonië sociologisch gezien tot de katholieke zuil. Doch de functie van die zuil was sterk verzwakt als gevolg van de uitbouw van de welvaartsstaat met haar universele rechten en regelingen. Het is dan ook niet zo vreemd dat de christen-democraten aan beide zijden van de taalgrens kiezers verloren aan de Groene partijen, waardoor de levensbeschouwelijke breuklijn steeds meer aan betekenis voor de zingeving van het bestaan verloor.

Herverkaveling of nieuwe allianties?

De vier breuklijnen in de Belgische samenleving bestaan nog, want ze zijn op het politieke niveau via politieke partijen in de parlementen vertegenwoordigd. Daarbij speelt de PS gedeeltelijk ook voor Waalse belangenpartij, omdat ze zich tot dé partij van de Waalse regio heeft geherprofileerd na de overkomst van de broers Happart. De liberale PRL, die ooit de rechtervleugel van het RW opslokte, heeft die rol vanuit een minderheidspos-

sitie nooit kunnen spelen. Het enige probleem is de PSC die de vleugel rond Gérard Deprez zag vertrekken in de richting van een federatie met de PRL en die nog altijd niet weet hoe ze in haar eentje oppositie kan voeren. ECOLO is immers bij het verdedigen van ethische en postmaterialistische eisen meer dan PRL en PS haar concurrent. Dat probleem heeft de CVP ook ten aanzien van AGALEV. Beide groene partijen hebben in ethische kwesties het spook van het fundamentalisme verdreven door onder dwang van de regeringsdeelname resoluut te kiezen voor een tolerante invulling van de omgangsvormen tussen de seksen, de generaties en de seksuele geaardheden. Daarmee hebben de christen-democraten definitief hun greep verloren op het electoraat uit de zachte sector. De christen-democraten moeten vanuit een uitgesproken defensieve stelling nu hun oppositie tegen de Paarse coalitie vormgeven, waardoor ze op een conservatieve basislijn worden vastgespijkerd. In Vlaanderen heeft de CVP dan nog de pech dat ze de oppositiebanken met het Vlaams Blok deelt. Dit conservatisme zal vooral de arbeidersvleugel in de CVP verbitteren nu bepaalde katholieke moraalridders en scherpslijpers veel meer dan vroeger vrijuit kunnen praten. De ontstemde ACW-ers zullen vooral door AGALEV met open armen ontvangen worden. Voor AGALEV loopt het pad van de hervervakeling via de leegloop van de CVP op haar arbeidersvleugel.

De VLD voelt zich sterker dan ooit. Door de regeringsdeelname heeft ze de eigen rangen doen sluiten rond Verhofstadt. De gelukkigen die een ministerportefeuille verkregen, zijn tevreden en de anderen moeten op hun beurt wachten. Een partij aan de macht bewaart de discussies voor later en zit eigenlijk niet te springen op overlopers die dan nog eens moeten worden beloofd. Karel De Gucht is voor Verhofstadt de gedroomde partijvoorzitter, omdat hij op soevereine manier met iedereen kan praten zonder zich te engageren en desnoods dwarsliggers kan buiten gooien. Het probleem heet hier het Vlaams Blok. Waar het Vlaams Blok sterk staat – vooral in de driehoek Antwerpen-Mechelen-Gent – is de VLD op gemeentelijke vlak allerm minst een toonbeeld van liberale tolerantie. Hier heeft de VLD

een probleem. Vandaar dat vanuit deze rechtse liberale kringen regelmatig voetzoekers in de richting van het cordon sanitaire worden gegooid of dat men in de colleges vervelend doet over de kleine criminaliteit.

De Volksunie en de SP leiden aan de hervervakelingskooft, omdat ze electoraal terrein hebben verloren. Voor de Volksunie luidt de doodsklok al langer nu de federalistische bron van mobilisatie ongeveer is opgedroogd. De electorale neergang van de Volksunie werd enige tijd slechts tijdelijk door Anciaux met veel emoties gestopt en dan

---

*Een partij aan de macht
bewaart de discussies voor
later en zit eigenlijk niet te
springen op overlopers die
dan nog eens moeten
worden beloofd.*

omgebogen in een kleine winst door met de pseudo-partij ID21 waarin men ex-activisten uit de “witte beweging” plaatste, in zee te gaan. Dat krediet is inmiddels opgebruikt. Anciaux worstelt nu met hetzelfde probleem als waarmee de door hem vermalde Gabriëls tien jaar eerder al de handen vol had: wat moet uit de Volksunie worden? Gabriëls had daarom de Volksunie voorzien van de trailer Vlaamse Vrije Democraten. Het had niet mogen baten. De

Volksunie was nog tot diep in haar wezen een volksnationalistische partij die, als het erop aan kwam, het begrippenkoppel democratie en burgerrechten niet volgens de principes van de Franse Revolutie of Ernest Renan invulde, maar volgens het gedachtengoed van Johann Gottlieb Herder. Anciaux kon dat dilemma ook niet oplossen door ID21 aan zijn wagen te koppelen. ID21 wilde zich immers profileren met anarcho-liberale uitspraken, terwijl de volksnationalisten in de Volksunie niet wilden wijken.

Voor een hervervakelingsoperatie is de Volksunie eigenlijk te klein geworden. Dat moet Patrick Janssens gedacht hebben toen hij al of niet ongevraagd bezoek kreeg van een aantal betrokkenen. Bij de VLD kunnen ze het alsnog Jaak Gabriëls niet aandoen om Anciaux tot de liberale keuken toe te laten. Bij de VLD lopen voorts nog voldoende “donkerblauwen” rond die zich luidop zouden kunnen afvragen over welke liberale adellijken die overlopers uit de chiro beschikken. En of ze wel betrouwbaar zijn als het aankomt op het verdelen van de mandaten. Het gevaar bestaat dus dat Anciaux blijft staan. Tenzij hij bij ID21

intrekt en vandaar op electoraal overleven speelt door de SP een alliantie aan te bieden volgens de variant van de olijfboom. Het Italiaanse model van de olijfboom zou van de SP als grootste formatie aan de linkerkant weer een grote speler maken met de kleintjes (VolkSunie-21 en AGA-LEV) op de duozitting. Men timmert dan een electoraal platform en gaat gezamenlijk de verkiezingen in. Bij de regeringsvorming is het dan samen uit, samen thuis. Iedereen behoudt zijn identiteit en kleur. Wat het verschil met een zuivere kartellijst is, blijft evenwel onduidelijk. Men verkavelt, maar de percelen wisselen niet van eigenaar. En de zwarte pietten bewaart men tot na de verkiezingen of tot op het einde van de regeerperiode. In Italië is door dit spelletje de olijfboomcoalitie in de versukkeling geraakt. Bij de SP is dat fiasco inmiddels ook bekend. Te meer daar in Vlaanderen een olijfboom veel minder functioneel is gezien de evenredige vertegenwoordiging en het ontbreken van een bipolair partijlandschap. Hier wringt dus het schoentje. Partijherverkaveling heeft alleen maar zin indien de logica van het kiesstelsel dat noodzakelijk maakt of indien de manifeste wil bij de partners aanwezig is één grote linkse partij ideologisch en programmatisch vorm te geven. Dat laatste is zeker nog niet evident. En aan het kiesstelsel raken, wil men alsnog niet. Men denkt er zelfs aan om de evenredigheid nog te versterken. Voorts vreest men dat het Vlaams Blok er van zou kunnen profiteren omdat alle ontevredenen dan de oversteek naar uiterst rechts zouden kunnen maken. Als de som van de delen minder kiezers en zetels oplevert, dan herverkavelt men niet. Vandaar.

Breuklijnen en globalisering

De theorie van de breuklijnen is in de politicologische literatuur reeds lang bekend onder de term *cleavages* die tot partijvorming aanleiding geven. De Noor Stein Rokkan¹ geldt zowat als de vader van deze theorie. Deze theorie verschilt in belangrijke mate van de marxistische omdat ze niet uitgaat van de klassenstrijd of alleen maar de sociaal-economische tegenstellingen als werkelijk

relevant verklaart. Voorts is ze grotendeels afgeleid van de sociologische theorie van Talcott Parsons, Max Weber ("die Marx van de bourgeoisie") en Émile Durkheim. Rokkan legt echter wel sterk de nadruk op de rol die de industrialisering heeft gespeeld waardoor de arbeidersklasse ontstond die tegen de bezittende klasse opstond. Maar hij beklemtoonde ook de tegenstelling tussen stad en platteland en de rol van de godsdienst (antimodernisme) bij de mobilisering van kiezers. De

vorming van de natiestaat vereiste een nationale revolutie, die een historische breuklijn tussen oud en nieuw aanbracht. Het politieke veld is derhalve opgesplitst volgens een aantal economische en ideologische breuklijnen. Door de globalisering is dat speelveld echter veel groter en ook anders geworden. De theorie van Rokkan verdient dus een amendering.

Voor België heeft althans de Vlaams-Waalse of de nationale breuklijn aan betekenis

ingeboet. Wie deze kaart nog als joker wil inzetten, zal geen regeringscoalitie meer doen springen of massa's nog mobiliseren. Maar dat betekent nog niet dat het nationalisme in zijn xenofobe, antivreedelingsvariant geen rol meer speelt. Precies door het wegvallen van de nationale kaders heeft uiterst rechts kunnen scoren met "eigen volk eerst". De rol van de "ingebeelde gemeenschappen" is dus geenszins uitgespeeld. Liberalisering en deregulering hebben de onzekerheid bij de zwakste marktpartijen doen toenemen. Zij zoeken dus nieuwe (schijn)zekerheden. De verliezers van de globalisering hebben de neiging zich te willen terugplooiën achter vormen van exclusief nationalisme en niet mee te willen doen me de globaliseringseuforie van de liberalen.

Door de intensifiëring en de schaalvergroting van de uitwisselingen zijn de huidige partijen en sociale organisaties steeds minder opgewassen tegen hun taak om de bevolking te beschermen tegen sociale onveiligheid. Migratoire stromen, globalisering van de productie, internationaal flitskapitaal en mediativering van de openbare en private levenssferen hebben de oude breuklijnen van Rokkan overhoop gehaald. Wie weet nog wat

---

Het is dus duidelijk dat de laatste decennia de breuklijnen zelf in hoge mate gebrouilleerd zijn en dat de meeste politieke partijen, die de ticket van de (liberale of kapitalistische) modernisering hebben gekozen, aan de winnende hand zijn.

de betekenis is van tot voor kort zeer eenduidige begrippen als “emancipatie” of “vrijheid”? Wat is persoonlijke autonomie – een kenmerk van emancipatie? Is dat het recht hebben om met een hoofddoekje op het werk te verschijnen of niet? Is dat hetzelfde als het bezitten van een piercing? Het gaat hier telkens om persoonlijke kenmerken die men vrijwillig of uit traditie kiest. Wie de hoofddoekjes van de foto’s in de paspoorten wil weren vergeet dat enkele decennia geleden nog Vlaanderens straatbeeld vervuild werd door nonnen met een hoofddoekje/kapje. Wie heeft recht op een sociale uitkering? Is dat sociale recht een afgeleide van het bezitten van een bepaalde nationaliteit of niet?

De breuklijnen zijn onder invloed van de globalisering en de liberalisering van de markten gebouwd. Het platteland industrialiseerde en de boeren werden vervangen door talrijke rijke villabewoners uit de steden, terwijl de steden vollieden met arme en ongeletterde boeren uit de kapitalistische periferie. Godsdiensten migreerden mee en identitaire bewegingen koppelden zich via transnationale criteria aan statusgroepen. Het intellectuele kapitaal overwoerde bij de kleine en gemiddelde burgerij het belang van het bezit van de productiemiddelen. De race naar de diploma’s was geboren. Intellectuele eigendom werd belangrijker dan bezit van onroerend goed. De oude bipolaire klassenstructuur werd overal pluri-form. De tertiaire economie nam aan gewicht en invloed toe, waardoor de contante betaling van de persoonlijke dienstverlening norm werd. Geldrelaties traden in de plaats van de traditionele ruilvormen. Winstbejag werd het leidende motief voor bijna elk handelen. Arbeid werd gereduceerd tot loonarbeid voor iedereen, maar nu onder steeds meer flexibele voorwaarden. De oude breuklijnen tussen loonarbeid en kapitaal, tussen stad en platteland en tussen traditionalisten en modernisten verloren hierdoor veel van hun relevantie, omdat ze het kiesgedrag van de burgers steeds minder determineerden. De partijen die zich ooit hadden gefixeerd op die traditionele breuklijnen, verloren inmiddels veel stamkiesers en zagen de verzuilde structuren in elkaar storten. Nieuwe partijen kwamen op, die nieuwe breuklijnen wilden exploiteren. De Groenen deden dat door de tegenstelling tussen industrie en platteland een ecologische inhoud te geven, maar haalden intussen wel proportioneel gezien veel kiezers uit de groene suburbs en in de gerenoveerde

wijken van de steden. Groen stond immers niet alleen maar voor het gras op het platteland, maar vooral voor de leefomgeving van de hoger opgeleide tweeverdieners die aan hun lichamelijke en geestelijke gezondheid dachten. Of hoe men de inhoud van een *single issue* kan verrijken en uitbreiden tot een breder programma voor het inrichten van de maatschappij.

Het is dus duidelijk dat de laatste decennia de breuklijnen zelf in hoge mate gebouwd zijn en dat de meeste politieke partijen, die de ticket van de (liberale of kapitalistische) modernisering hebben gekozen, aan de winnende hand zijn. Voor de Vlaamse liberalen verliep die omschakeling eerst via de etappe van het neoliberalisme dat bloed aan de muur wilde zien. Dat bleek een foute strategie te zijn geweest, want electoraal allerm minst lonend. Uit politieke berekening moest de VLD daarom de sociaal-democraten omhelzen nu de modernisering vooral verliep via het afbouwen van de katholieke zuil. De Paarse synthese was tenslotte een compromis tussen de minimale welvaartsstaat van het neoliberalisme en de terugwijkende interventiestaat van de sociaal-democraten. Paars zou de mensen weer voor hun individuele verantwoordelijkheid plaatsen. Het oude help uzelve van de liberalen kon immers socialistische hulp gebruiken om de armoezaaiers over de grens zetten.

In deze context lopen tegenstellingen minder via maatschappelijke of sociaal-economische breuklijnen, maar veel meer volgens de geïndividualiseerde belangenconflicten, waarvoor de staat geen alomvattende receptuur meer in huis heeft, maar wel recepten op aanvraag uitschrijft. Het is in die situatie dat men nu over een herverkingeling spreekt. Maar nu niet meer volgens de oude sociaal-economische breuklijnen tussen links (arbeiders) en rechts (de bezitters). Kortom, de toestand is nu totaal anders dan toen Léo Collard op 1 mei 1969 zijn oproep lanceerde of toen Karel van Miert dat tien jaar later met Doorbraak nog eens dunnetjes overdeed. Ook wie denkt dat morgen weer Het Sienjaal van Maurits Coppeters en Norbert De Batselier met succes kan worden afgestoft, zou wel eens bedrogen uitkomen². De situatie is nu totaal anders. Want de Vlaamse socialisten hebben zich vastgeklonken aan de liberalen en ze zijn daarbij bereid de prijs voor deze liefde te betalen in de vorm van het volledig loslaten van het ABVV als bevoorrechte gesprekspartner.

Niet Riccardo Petrella, maar Anthony Giddens is de profeet. Ze hebben ook Oskar Lafontaine op de mestvaalt van de geschiedenis gegoooid.

Een grenzeloze Janssens

Het kan dus best zo zijn dat de Rood-Blauwe regeringscoalitie voor vele jaren aan de macht zal blijven nu de SP *tabula rasa* wil maken van haar verleden als partij van de industriearbeiders. In zijn manifest dat de partijvernieuwing moet voorbereiden, blijft Patrick Janssens daar erg vaag over. Symptomatisch is dat hij wel aangeeft dat voor hem de basiswaarde van het socialisme “oprechte verontwaardiging” moet kunnen losmaken “over de grote, al te grote, sociale ongelijkheid”³. Voor Janssens is er geen enkele objectieve analyse nodig om het socialisme te funderen, want hij wil enkel een “samenleving waarin iedereen dezelfde kansen krijgt om zichzelf waar te maken”⁴. Janssens ontkent dat het socialisme zou gaan om de centrale rol van de overheid en van de collectieve organisaties in de samenleving. Nee, want sociaal-democraten moeten zich inzetten voor gelijke levenskansen. De gelijke uitgangspunten zijn dus verdwenen. Het is voldoende dat iedereen de nodige bagage meekrijgt, anders mist iemand de start. Voor de rest schittert Janssens met zijn strijd tegen alle ongelijkheid “die het gevolg is van afkomst, geslacht, geaardheid of huidskleur. De ongelijkheid ook die het gevolg is van minder talent of, gewoon tegen-slag.”⁵ Het probleem met deze retoriek is dat ze overal en altijd kan worden gebruikt, maar dat de prijs ervan onvermeld blijft. In ieder liberaal programma vinden we meritocratische uitspraken die verliezers vooral op hun gemiste kansen door eigen schuld wijzen. Janssens distantieert zich niet van deze retoriek, maar neemt die over.

Janssens is zich evenwel bewust van de totale context en gaat reeds in het tweede hoofdstuk van zijn manifest in op de internationale lakmoesproef van de globalisering die wel nieuwe mogelijkheden schept, maar niet voor iedereen. Welnu, Janssens verbaast er zich over dat zijn partij zo weinig oog heeft voor internationale solidariteit en wijt dat aan de electoraal moeilijke positie waarin de SP verkeert. Internationale solidariteit bleek moeilijker te realiseren dan de uitbouw van de welvaartsstaat hier. Een pijnlijke vaststelling. Maar wat er tegen te doen? Welnu, Janssens hoopt dat de *sweatshops* in de Derde Wereld weldra zullen verdwijnen door in de strijd ertegen de internationale vakbeweging en de consumentenorga-

nisaties te betrekken. Hoe dat moet gebeuren en of de socialistische ministers hierin ook een voortrekkersrol – België gidsland – moeten spelen, laat Janssens in het midden. De rest van het manifest gaat tenslotte vooral over nationale en lokale *issues*, waarbij alle socialistische excellenties een pluim op hun hoed gestoken krijgen. Gezien deze context is het dan ook maar zeer de vraag in welke mate die excellenties zelf niet grotendeels de hand van Janssens hebben vastgehouden voordat hij dit werkje bij de drukker liet bezorgen.

Dit alles zou nog niet zo erg zijn indien Janssens een poging had ondernomen om met een mescherpe analyse een aantal rode breuklijnen uit te tekenen. Dat is hem echter niet gelukt. In grote lijnen volgt hij het Paarse verhaal in de versie van Vandenbroucke over het redden van de sociale zekerheid en het betaalbaar houden van de gezondheidszorg. Over het woningbouwbeleid wordt vooral een klaagzang aangeheven over het ontbreken van enig ruimtelijk beleid die term waardig. Maar verder dan het herstellen van de solidariteit tussen rijke en arme gemeenten en het innen van de “planbaten” komt hij niet. Als de fantasie bij iemand die nog altijd trots op het wereldwijde web te pronken staat als eigenaar van een reclamebedrijf met 200 werknemers⁶ het laat afweten, dan mag de SP alvast haar borst nat maken. Want Janssens moet het hebben van weetjes over ditjes en datjes. Zo weet hij dat een diploma een rendabele investering is en dat arbeiderskinderen in de meeste gevallen naast de dikke prijzen grijpen omdat een studie voor hen te duur is. Die achterstand moet worden weggevoerd met dikkere studiebeurzen. En wie de boot heeft gemist, moet later de kans krijgen een bijscholing te volgen. Of dit de ongelijkheden in de race naar de diploma's zal wegwerken, is echter onwaarschijnlijk, want even later moet Janssens de ellende van de concentratiescholen erkennen en vooral de schooluitval onder immigrantenkinderen toegeven. Hoewel Marleen Vanderpoorten niet tot zijn partij behoort, neemt hij klakkeloos haar beleidsvoorstellen over samenwerking tussen scholen en bedrijfsleven over om de nodige investeringen te verrichten.⁷

Al slaat het hart links, het verstand volgt niet overal en altijd. Met betrekking tot de gezondheidszorg laat Janssens eenzelfde alarmbel rinkelen met betrekking tot het dreigende (sic!) ontstaan van een medisch onderklasse. Jammer, maar die gezondheidszorg met twee snelheden heeft in België altijd bestaan. Misschien is er wel in principe gelijke toegang tot de gezondheidszorg, maar

België kent wel degelijk een klassensysteem met privé-klinieken, met ondemocratische “remgelden”, niet terugbetaalde medicijnen en prothesen, supplementen bij de honoraria van de artsen en een snelle opkomst van privé-verzekeringen naast de verplichte ziekenfondsverzekering voor iedereen. Over de architectuur van het stelsel zwijgt Janssens echter. Over gratis gezondheidszorg voor iedereen heeft hij het niet.

Over de gelijke kansen voor mannen én vrouwen bij het opbouwen van een loopbaan (iets wat uiteraard niet voor iedereen is weggelegd) pakt

Janssens uit met een voorbeeld uit het eigen reclamebedrijf: bij hem werd het zogenaamde glazen plafond waar vrouwen tegenaan stoten, geslecht door ook leidinggevenden in deeltijd te laten werken. En een vaderschapsverlof moet er ook af kunnen. Men zou haast vergeten dat de socialistische partij in het verleden

alles behalve vrouwvriendelijk was. Maar sindsdien is er de “rits” gekomen waarbij mannen en vrouwen elkaar op de lijst afwisselen. De SP gaat mee “ritsen”. Goed zo! Omdat elke stem moet tellen, heeft Janssens de vrouwen echter samen met de allochtonen onder één hoofdstukje geplaatst. Trots klopt hij zich daarna op de borst dat de allochtonen (?) uit de landen van de Europese Unie (EU) al voor de gemeenteraden en de Europese verkiezingen mogen meedoen. Wat hij niet zegt is dat dit met enige pijn en moeite onder dwang van de EU moest. Janssens vindt nu dat men moet praten over het allochtonenstemrecht voor allen. “Met een rijst een andere vraag: is het oude concept van burgerschap nog wel houdbaar in een tijd van versnelde globalisering? Houdt het concept stand nu het belang van de nationale staten afneemt, of in elk geval aan verandering onderhevig is?”⁸ De vraag stellen bij Janssens is ze niet beantwoorden. Want hij excuseert zich omdat het debat over het migrantenstemrecht tot een symbooldossier is uitgegroeid waarin “emoties en electorale afwegingen” (sic) het meestal halen van de rede en de principes. Janssens wil niet verder gaan dan het migrantenstemrecht voor de gemeenteraad als opstapje voor dat voor het parlement. Toen de Belgische verworpenen der aarde een eeuw geleden streken voor het alge-

meen stemrecht, lieten ze zich niet met dit kluitje van Janssens in het riet sturen. De doden bij de Bougiefabriek in Borgerhout (en elders) hebben beter verdiend dan dit.

De sociaal-democraten – Janssens vindt dat hij het woord “socialist” niet meer over zijn lippen kan krijgen – zullen blijven opkomen voor het wettelijk pensioen en de algemene ziektekostenverzekering. Dat is stoere taal. Maar zoals bij de ziektekostenverzekering rukken ook de privé-pensioenen op met de fiscale zegeningen van de over-

heid. Hoe is dat nu te rijmen? Geen nood, zegt Janssens zijn baas Johan Vande Lanotte na, want het “Zilverfonds biedt de garantie dat we ook over dertig jaar onze pensioenen kunnen uitbetalen. De hervorming van het pensioenstelsel rondde we af met een rechtvaardige en sociale regeling voor het aanvullend

bedrijfspensioen.”⁹ Los van het feit dat er niets rechtvaardig en sociaal is aan een aanvullend pensioen, want alleen maar toegesneden op het eigen belang, neemt Janssens al een voorschot op de weldaden van het zogenaamde Zilverfonds waarin tot op heden maar weinig zilverlingen zijn gestort. Is het hem soms ontgaan hoe de liberalen stonden te juichen toen Vande Lanotte dit uit Nederland gepikte en hier onder eigen naam op de markt gebrachte idee lanceerde? De financiering ervan hangt immers in de lucht nu er geen staatsbedrijven meer verkocht kunnen worden.¹⁰ En had men niet beter eerst de staatsschuld verder afgelost om met de aldus uitgespaarde rente de huidige lage pensioenen gevoelig te verhogen en de latere pensioenen veilig te stellen zonder deze omslachtige boekhouderstruc met het Zilverfonds toe te passen?

Janssens wil meer natuur voor de mensen en in één adem noemt hij dan ook maar het grandioze groen-rode idee van gratis 500 Kwh per gezin per jaar “want het voordeel is groter voor gezinnen met een lager inkomen dan voor gezinnen met een groot inkomen, en die worden dan weer tot zuinigheid aangezet.”¹¹ Conclusie: Janssens loopt achter de populist Steve Stevaert. Janssens kan evenwel niet rekenen. Arme gezinnen hoeven

---

Dit alles zou nog niet zo erg zijn indien

Janssens een poging had ondernomen

om met een messcherpe analyse een

aantal rode breuklijnen uit te tekenen.

Dat is hem echter niet gelukt.

niet noodzakelijk minder elektriciteit te verbruiken als rijke. Want dat hangt vooral maar af van het gebruik van een aantal elektrische apparaten dat ongeveer gelijkelijk over de bevolking is verspreid (wasmachine, TV, koelkast, video, etc.). Ook het gratis openbaar vervoer zou volgens Janssens zo een typisch rood nummertje zijn, omdat nu iedereen op milieuvriendelijke manier op pad gaat.¹² Hier neemt Janssens ons even apart: “Vandaag rijdt mijn moeder gratis met de bus van Reet naar het moderne Gaumont-complex in hartje Antwerpen, in plaats van thuis te klagen dat het vroeger allemaal zoveel beter was”.¹³ Oude vrouwtjes en onveiligheid zijn ook onafscheidelijke tweelingen, maar daarover doet Janssens geen vertrouwelijke mededelingen. U weet wel, veiligheid is een rechts thema. Maar niet meer bij de SP want die plaatste haar sterkste mannetjes op de gezagsdepartementen. Waarom kan de linkerkant zo moeilijk en dubbelzinnig met het thema veiligheid omspringen, vraagt hij zich af. Niemand wil toch beroofd worden? Dat komt doordat de linkerkant (en dat is dus ruimer dan de SP) het moeilijk heeft om de strijd voor meer sociale gelijkheid op het veiligheidsthema te drukken. Want een deel van de linkerkant (wie dat is, zegt Janssens niet) “ziet in politie en veiligheidsbeleid nog steeds instrumenten die de gegoede burger helpen de minderbedeelde te onderdrukken, wanneer die protesteert tegen sociale achterstelling”.¹⁴ Zeker, het woord “minderbedeelde” stamt zeker niet uit het socialistisch taalgebruik. Als hij stelt dat “mensen uit de lagere sociale klassen en mensen die maatschappelijk het zwakste staan”, wat meer overlast kennen en vaker het slachtoffer zijn van criminaliteit, dan wil hij daarmee bewijzen dat de rijken zich beter kunnen beschermen en betere advocaten kunnen betalen. Niet dat er klassenjustitie zou bestaan of dat een pro deo advocaat een klaploper is. Het venijn zit immers in de staart. Janssens wuift zijn lezers uit met een mea culpa. Jammer dat de socialisten altijd de staat hebben willen gebruiken om meer sociale gelijkheid te bereiken. Daarna werd de overheid zelfs doel op zich. Dat was fout, zegt Janssens. Want de overheid werd ook verdedigd als die de mensen slecht bediende. Nu weten de socialisten beter, want “liberalisering en modernisering van de publieke overheid kunnen, met duidelijke afspraken, tot een grotere gelijkheid van kansen leiden dan een slecht functionerend overheidsmonopolie. (...) Meer dan vroeger beseffen we dat het marktmechanisme zijn verdiensten heeft (...). De rol van de overheid moet evolueren van die van een medespeler naar die van een regisseur.”¹⁵

Een doodlopend straatje

Mocht de SP nu onder één paraplu gaan staan met ID21 (plus Anciaux) dan zal zeker het liberale gedachtegoed versterkt worden. Want ID21 is een neoliberale partij. Enkelen willen zich sinds verleden jaar profileren als de links-liberalen van de “vierde weg” naast liberalen, socialisten en christen-democraten. De “vierde weg” waarheen? Dat is allerminst duidelijk. Ook al heeft Sven Gatz met de hulp van ID21 daarover een studiedag georganiseerd en er een boek met een vraagteken over gepubliceerd.¹⁶ Maar dat neemt niet weg dat er een gat in de politieke markt zou zijn voor een “vierde weg”. Kwestie uiteraard om het product eerst beter in de markt te centreren alvorens het te lanceren. Het probleem is dat het links-liberalisme in België reeds vóór 1914 een zachte dood is gestorven. Over die wiegendood wordt ons door Johan Basiliades ook een en ander verteld na enkele boeken over de geschiedenis van het liberalisme te hebben geplunderd. Zo verschilde de Belgische situatie grondig van de Nederlandse, zoals we in een artikel van Paul Lucardie lezen. Een andere studie van Michael Wagemans geeft een overzicht van alle links-liberale partijen in Europa. Ze blinken veelal uit in hun marginaliteit, ook al moeten ze het hebben van progressieve standpunten over immateriële thema's en het overheidsingrijpen, toch scoren de rechtse liberalen met thema's over de portemonnee en de ondernemers veel beter. Voor de “vierde weg” is dat allemaal niet zo relevant. In Vlaanderen kijkt men toch het liefste naar het concrete geval van het Nederlandse D66 dat daar het bindmiddel van Paars vormt. Daarvan dromen de lieden van de “vierde weg” bij ID21 en de Volksunie nu. Het geheim van D66 is echter de snelle tertiarisering van de Nederlandse economie aangevuld met een veel grondigere ontzuiling en urbanisering in grote nieuwbouwwijken. D66 wordt gedragen door de hoger opgeleiden uit de technische en commerciële diensten in de Randstad. In Vlaanderen ontbreekt deze *setting* groten-deels.

Gatz pakt het in zijn bijdrage slim aan want hij stelt zonder omwegen dat zijn “vierde weg” met de “derde weg” van Giddens niets te maken heeft. Zijn links-liberalisme onderscheidt zich van het rechtse liberalisme van de PRL en VLD omdat hij een tegengif tegen de verzuiling wil vormen. Wat is links-liberalisme echter wél? Door te beweren dat links-liberalisme geen levensbeschouwing is

of kan zijn, want het is ideologieloos, krijgt hij enkel de lachers op zijn hand. De bewering dat “de links-liberale beginselen in essentie louter van politieke aard zijn en dus in levensbeschouwelijke zin neutraal”, is nogal gratis, evenals dat “links-liberalen proberen te vermijden uitspraken te doen over hoe mensen moeten leven”.¹⁷ Gatz wil de maatschappij radicaal democratiseren en ook nog via pragmatisme naar doelmatigheid streven en daarna concludeert hij dat zijn links-liberalisme vooral een kwestie van stijl is. Een pirouette op het ijs is mooier. Kortom, Gatz heeft wat begrippen in een logisch verband geplaatst zonder het politieke handwerk te denken. Waar zal Gatz voldoende links-liberalen vinden om mee in zee te gaan? Hij noemt voor het gemak wat namen. Zoals Johan Van Hecke (inmiddels bij de CVP doodgeknuffeld) of Steve Stevaert (SP). Bij AGALEV ziet hij niet nader genoemde mandatarissen zitten die allemaal van hem een links-liberale voldoende krijgen, terwijl het inmiddels verdwenen partijtje Vivant van hem een dikke opsteker krijgt.¹⁸ En Verhofstadt dan? Wel, die heeft een sociaal-liberale inborst, maar zijn aanhangers missen die. Dus die vallen af. Gatz komt dan uit bij zijn eigen VU&ID21 denkt dat het links-liberalisme met het nationalisme van de Volksunie kan worden verzoend. We weten inmiddels wat daarvan geworden is. Patrik Vankrunkelsven tamboereert eveneens op dit thema en breekt zich het hoofd over het al dan niet ontbreken van een sociale profiel van de Volksunie. Toch zou de Volksunie volgens hem rond het centrum cirkelen en reeds vanaf het begin pluralistisch en door het niet-confessioneel solidarisme al een “vierde weg” zijn geweest. Zijn hamvraag is: “Groeit onze maatschappelijke vrucht aan deze nationalistische stam?”¹⁹ De mobilisatiekracht van het Vlaamse thema is immers sterk verminderd. Vankrunkelsven meent dat de Volksunie geen nood heeft aan ideologische bevoeging, maar wel aan herkenbaarheid. Zijn algemeenheden over ontvoogde liberale burgers die met de Volksunie verwant zijn en het beperken van de nietsontziende vrije markt (dat is links) zorgen niet voor veel helderheid in de plaats van de Volksunie in het politieke spectrum. Ze suggereren eerder dat de Volksunie eigenlijk overbodig is.

Vincent Van Quickenborne voegt namens ID21 bitter weinig toe aan dit verhaal, tenzij dat hij op de wereldmarkt bij Ulrich Beck is gaan shoppen. Hij heeft dus de risicomaatschappij omarmd.

Maar is dat dan de “vierde weg”? Bij hem is het links-liberalisme vooral een kwestie van positief waarderen van het economisch en cultureel risico en het negatief waarderen van het ecologisch risico. Voorts geloven links-liberalen dat individuen door de welvaartsstaat mondiger en sterker zijn geworden en de risico's van globalisering wel aankunnen. Daarbij schuwt hij de paradoxen niet: “De taak waar links-liberalen voor staan is niet om tussen markt en staat een brug te vormen, maar om de machtsverhoudingen om te keren, om markt en staat aan de burger ondergeschikt te maken.”²⁰

Uiteraard hadden de uitgenodigde politieke tegenstanders weinig moeite gehad om de vinger op de zere plek te leggen. Voor Dirk Holemans en Jos Geysels van AGALEV is de “vierde weg” eerder een doodlopend straatje dan een snelle verbinding. Ze hebben begrepen dat Gatz de aansluiting bij de discussie over de “derde weg” zocht door er het wagentje van het nationalisme aan te hangen. Beiden weigeren voorts het regeerakkoord van 1999 te ideologiseren, omdat het slechts een tijdelijk compromis is. Of dat zo is, valt uiteraard nog te bezien. En omdat de SP-ers Stefaan Thijs en Kathleen Van Brempt ook de politologische literatuur over de breuklijnen kennen, waren zij benieuwd waar de links-liberale stroming zich op de maatschappelijke breuklijnen bevond en of er nog plaats was voor een nieuwe politieke dwerg in het Vlaamse landschap. Een pijnlijke vraag dus omdat een links-liberale weg naar het nationalisme niet zo evident is. Jurgen De Wispelaere verwijst in zijn studie naar de “ingebeelde gemeenschappen” om wat meer reliëf te geven aan het tegennatuurlijke huwelijk tussen liberalisme en nationalisme.

De CVP als terminale patiënt

De CVP zit nu al twee jaar in de oppositie en kan zich maar niet profileren of doorzetten als drager van een geloofwaardig alternatief voor Paars. Dat komt doordat de CVP met het probleem zit dat ze té lang aan de macht is geweest en dus mag tekenen voor alles wat fout is gegaan. Erger nog: de CVP draagt het odium met zich mee van een gevallen machtspartij die vooral van de verzuiling heeft geprofiteerd. Dit odium kan de CVP maar niet afschudden omdat ze het handwerk van het oppositie voeren niet beheerst én omdat ze niet

weet van welke kant ze de regerende coalitie moet inhalen. Een linkse aanval kan niet, want dat druipt in tegen de cultuur van het immer uit zijn op een compromis in eigen kring. En in eigen kring is langzaam maar zeker het levensbeschouwelijk conservatisme steeds invloedrijker geworden. Zolang de CVP regeerde lag dat conservatisme in het vriesvlak. Nu ontdooit dat langzaam. Vooral nu de conservatieve waarden door Paars-Groen steeds meer op de hak worden genomen. Vandaar dat de CVP inmiddels al een conservatieve oppositiepartij is geworden die alleen nog maar pro forma op zoek gaat naar een nieuwe naam. Die moet dan vooral populistisch (naar het Duitse *völkisch* of het Italiaanse *popolare*) en niet meer christen-democratisch zijn. Met dat project voor ogen heeft Stefaan De Clerck het sein op groen gezet voor een open debat in de partij en met buitenstaanders. De Clerck heeft in zijn bijenkorven vooral conservatieve darren laat rondzaken. Wie daarin niet past mag zijn biezen pakken (zie Reginald Moreels) of wordt nauwelijks nog getolereerd (Johan Van Hecke). Het resultaat hiervan was, dat in de bijenkorven veel gezoem klonk, maar nauwelijks honing werd geoogst. Men mocht immers de onrustig geworden verzuilde belangen niet doen schrikken.

De Clerck liet door een aantal prominenten teksten indienen om het debat wat te stroomlijnen. Die teksten zijn nu in een boek gebundeld onder de inspirerende titel *Hartslagen*²¹. Op het omslag loopt de rode lijn van een cardiogram alsof de CVP reeds een infarct heeft gehad. Dat klopt gedeeltelijk. Want onderweg verloor de CVP haar "arts zonder grenzen" Moreels. Maar De Clerck meende echter dat diens tekst toch moest worden meegenomen. Moreels had immers als enige iets over spiritualiteit te melden. De andere teksten beperken zich tot vooral plichtmatige beschouwingen bestemd voor een of andere kaderdag. Ook nu weer blaast Luc Van den Brande hoog van de toren over "Vlaanderen Wereldklasse". Naast elke oude krokodil werd in dit boek een jonge hond geplaatst die als co-referent optrad. Kwestie van aan de toekomst te werken. In het geval van Van den Brande was dat Joachim Coens die eerst veel wierook over zijn oudere partijgenoot spuit en hem daarna overtroeft in wollig taalgebruik. Coens: "Vlaanderen aan de top in creativiteit is een Vlaanderen dat het loutere materialisme van onze tijd overstijgt. (...) De bedoeling is adempunt te geven om creativiteit mogelijk te maken en niet om meer winstbejag te verkrijgen."²² (De jonge Coens heeft inmiddels al de

politiek verlaten voor de haven van Zeebrugge.) Maar als men aan de CVP denkt, dan denkt men niet aan creativiteit, maar aan belegen ethische standpunten. Hoe staat het daarmee? Het is hiermee als met de verzuiling²³; men durft er niet al te luid over praten omdat die niet lekker meer in de markt liggen. Daarom heeft men voor dit punt geen politicus aan het woord gelaten, maar de universitaire assistent Piet Raes uit Leuven. Raes weet het wollig te zeggen: "In onze pluralistische tijd – die een subjectivering van de ethiek veronderstelt – is een spanning ontstaan tussen een democratische orde die levensbeschouwelijke neutraliteit nastreeft en een politieke filosofie, zoals de christen-democratie, die particuliere en levensbeschouwelijke waarden in de democratische orde wil binnenbrengen."²⁴ Raes meent nu dat de christen-democratie het recht heeft om zich sterk te maken voor haar levensbeschouwelijke waarden, zonder zich daarbij af te snijden van de emancipatiebewegingen eigen aan de moderniteit. Kortom, niet alleen water in de wijn, maar ook water met vuur verzoenen. De moderniteit? De katholieke partij heeft sinds 1830 altijd geworsteld met die moderniteit. Zo worstelt Raes met vooral de liberale vrijheden. Niet voor niets heeft hij zijn betoog opgehangen aan het begrippenpaar *liberté* en *fraternité*, waarbij hij de christen-democraten de opdracht geeft om de vrijheid aan de voorwaarde van het broederschap te onderwerpen. Of hoe men de geest van de Franse Revolutie in de fles wil wurmen. Raes: "De christen-democratie is een vlo in de pels van die moderniteit die enkel en alleen de negatieve vrijheid promoot."²⁵

De CVP was ooit geen vlo, maar een olifant op het terrein van de welvaartsstaat. De CVP ziet nu de welvaartsstaat die ze gebouwd heeft op het gezin, afbrokkelen en haar rechtervleugel lonkt daarom naar een ethisch réveil om de permissiviteit een halt toe te roepen. Nieuwlichterij is dus taboe. Bea Cantillon neemt daarom ook de "derde weg" van Giddens als aanloop om het invoeren van het Angelsaksisch model af te raden met de opmerking dat in België het "middenveld" al lang een feit is binnen de welvaartsstaat. Dat "middenveld" komt dan overeen met de *civil society* van Giddens! Cantillon meent voorts dat de Belgische welvaartsstaat de voorbije jaren van conjuncturele slaptes zonder al te veel kleerscheuren heeft doorstaan en dat de armoede beperkt is gebleven. Ze wil niet alleen hogere minimumuitkeringen, maar ook dat het activeringsdiscours de doelmatigheid dient. Maar waarom heeft de CVP

dan gewacht tot ze in de oppositie zat om met dit verhaal te komen? Het tegengif meent Cantillon gevonden te hebben in de "pluriactieve" welvaartsstaat. De "autonome arbeid" die niet noodzakelijk het eigen nut nastreeft, moet als bijkomende schakel worden erkend. Is dat een eufemisme voor de door de vrouw gepresteerde onbetaalde zorgtaken die vroeger door de CVP in het pakket van de "moeder aan de haard" werden gestopt? Cantillon: "Zonder ondersteuning dreigen deze activiteiten volledig te verdwijnen in de private en collectieve markt van dienstverlening en/of in de zwarte/grijze zone van ons sociaal-economisch bestel."²⁶ Cantillon denkt in termen van links en rechts, maar haar goede uitgangspunten worden bedorven door foute conclusies. Cantillon: "Want ik geloof niet dat de 'Derde Weg' de tegenstelling tussen rechts en links opheft. Als dit uitgangspunt juist is, lijkt de bezetting van het centrum door liberalen en/of socialisten onwaarschijnlijk en bovendien niet heilzaam voor de democratie: deze partijen hebben immers geen intern georganiseerde fracties die nodig zijn om duurzame centrumposities te definiëren. Conflictregelingen en streven naar consensus hebben zij ook minder geïnterioriseerd dan de christen-democraten. Zo beschouwd worden christen-democratische centumpartijen minder bedreigd door het 'drummen (sic) in het centrum' dan wel door het ontstaan van een tweestromenland met een herschikking van het partijpolitieke landschap zowel ter rechter- als ter linkerzijde. De herschikking ter linkerzijde wordt trouwens sterk vergemakkelijkt door de feitelijke toenadering van socialistisch links en christen-democratisch links."²⁷

In dit boek zoekt men tevergeefs naar het grote thema van de globalisering. Herman Van Rompuy gebruikt het in zijn opstel wel in een tussenkopje, maar dat moet een vergissing zijn geweest. In die paragraaf heeft hij het enkel over verhoogde druk van de globalisering op de Vlaamse toeleveranciers. Hun kinderen zouden er het slacht-

offer van dreigen te worden. Jean-Luc Dehaene met co-referent leutert nog wat na over het Herenigde Europa, waarvan hij als de "ervaren gids" tot de architecten hoort. Vlaanderen in Europa is vooral lappendeken van verkaveld bouwbeton en snelwegen. De christen-democratische daders van

deze ecologische sluipmoord zwijgen over deze misdaad in hun boek in alle talen en over de miljoenen mestvarkens die met steun van de Boerenbond de bodem vergiftigen, kikken ze niet. Punt is echter of de CVP zich inhoudelijk en qua personeel kan verjongen. Dat zou moeten door schoonschip te maken met de standenvetegenwoordiging en het aantrekken van nieuw personeel uit academische en aanverwante milieus. Dat lukt evenwel niet omdat de jongeren aantrekkelijker alternatieven hebben. De verzuilde belangengroepen lijken zich los te weken van de CVP, wat De Clerck op korte termijn goed uitkomt. Maar een terugkeer aan de macht is niet in zicht. Het boek *Hartsla-*

gen ontbeert immers elk mobiliserend alternatief of een thema dat de CVP over twee jaar in de electorale campagne kan gebruiken. Is de CVP een terminale patiënt?

Twee conclusies

Twee soorten conclusies kunnen we uit het bovenstaande trekken. Ten eerste is er de conclusie met betrekking tot het huidige politieke handwerk en de geometrie en dynamiek van de politieke herverkaveling. Deze laatste wordt immers bepaald door het onvoorspelbare gedrag van stagnerende (SP) en zieke (Volksunie en CVP) partijen, waarbij VLD en AGALEV over voldoende electoraal kapitaal menen te beschikken om de kat uit de boom te kijken. De CVP wil vooral overwinteren, maar daardoor ligt die partij inmiddels als een potvis geïmmobiliseerd te stikken op een zandbank. Het Vlaams Blok staat nog altijd buiten spel (effect van het cordon). Het Vlaams Blok heeft zowel de SP als de Volksunie verziekt en aangetast. De VLD staat door haar regeringsdeelname wat dat betreft sterker dan de CVP

---

*De CVP was ooit geen vlo,
maar een olifant op het terrein
van de welvaartsstaat. De CVP
ziet nu de welvaartsstaat die
ze gebouwd heeft op het
gezin, afbrokkelen en haar
rechtervleugel lonkt daarom
naar een ethisch réveil om de
permissiviteit een halt toe te
roepen.*

tegenover het Blok. Want in de CVP zou het idee van een grote conservatieve partij inclusief het Vlaams Blok ineens welkom kunnen zijn. Het vigerende kiesstelsel (evenredige vertegenwoordiging) maakt echter een grote bipolaire herschikking van het partijlandschap alsnog niet dringend noodzakelijk, zodat alle geluiden over een olijfboom rond de SP meer ruis dan muziek kan zijn. Wat betreft het politieke handwerk moet Patrick Janssens ervoor oppassen om niet op eigen houtje het avontuur te zoeken. Belangrijker dan de politieke partijstructuren zijn de media geworden. Politiek maakt men in de openbaarheid. En die openbaarheid brengt het politieke handwerk in beeld volgens eigen wetnatigheden. Experimenten met vormen van directe democratie zullen dat alleen maar bevorderen. Ze zullen de verzuilde belangenarticulatie verder in de marge van de politiek duwen en leiden tot verhevigde vormen van populisme. Het perspectief op de korte termijn zal dan het denken op de lange termijn hinderen.

Een tweede conclusie betreft de mondiale context. De bovenstaande politieke herstructurering past volkomen bij de langzame verdamping van de nationale kaders. Liberalisering en privatisering scheppen immers in combinatie met open grenzen en mediatisering een nieuwe ruimte met andere institutionele voorwaarden. Door de globalisering zijn de oude breuklijnen aan herinterpretatie toe. De breuklijnen zijn soms verwaterd of ze werden op hun tegengestelde teruggeworpen. Het platteland is nu verstedelijkt door de toevloed van rijke villabewoners, terwijl de stad overspoeld werd door arme anderstalige en andersgelovende plattelanders uit de verre periferie. Religies, van de fundamentalistische tot de *New Age*-varianten, zijn niet meer aan het autochtone platteland gekoppeld, maar aan zowel postmoderne statusgroepen als aan wereldwijde identitaire bewegingen verwant. Kennis en vaardigheden vormen voor de dragers ervan een mythisch kapitaal dat overal inzetbaar is. Binnen deze context moeten we de herverkaveling van het politieke landschap in Vlaanderen situeren.

Noten

1. Seymour A. Lipset en Stein Rokkan, *Party Systems and Voter Alignments. Cross-National Perspectives*, New York: The Free Press, 1967, blz. 7 e.v.
2. Ook niet als men abstractie maakt van de rijkelijk voorhanden moraalfilosofische beschouwingen in een aantal passages. Maurits Coppieters en Norbert De Batselier, *Het Sienjaar. Radicaal-democratisch project*, Antwerpen: Icarus, 1996.
3. Patrick Janssens, *Over de grenzen. Open brief aan de Vlamingen*, Antwerpen: Houtekiet, 2000, blz.
4. Idem, blz. 11.
5. Idem, blz. 14.
6. Janssens laat op het web weten: "Advertising is not meant to change the world unless this is the intention."
7. Idem, blz. 35.
8. Idem, blz. 52.
9. Idem, blz. 56.
10. Het Zilverfonds als reserve voor de pensioenen gaat pas op 1 januari 2002 van start. De federale minister van Begroting (Johan Vande Lanotte) beweert dat de regering heeft beslist om 620 miljoen euro (25 miljard frank) erin te stoppen, allemaal afkomstig uit de opbrengst van de UMTS-veiling (18 miljard frank) en van de verkoop van de goudvoorraden van de Nationale Bank (7 miljard frank). De Zilvercommissie zal later suggesties – let op het woord, het gaat niet over bevelen – moeten doen over de bedragen die de regering de komende jaren zal moeten storten in deze pot. Nu de economische conjunctuur inzakt, mag men het ergste vrezen.
11. Idem, blz. 63.
12. Over moderniseringsinvesteringen voor het openbaar vervoer zwijgt hij.
13. Idem, blz. 67.
14. Idem, blz. 77-78.
15. Idem, blz. 86-87.
16. Sven Gatz en Patrick Stouhuysen (red.) *Een vierde weg? Links-liberalisme als traditie en als oriëntatiepunt*, Brussel: VUBPRESS, 2001.
17. Sven Gatz, "VU&ID als links-liberale factor in de Vlaamse politiek", in a.w., blz. 171.
18. Een tijd geleden raakte bekend dat Jean-Pierre Van Rossem zich bij Gatz had gemeld. Inderdaad, want deze ex-oplichter had als "libertair" nog met succes het parlement bestormd.
19. Patrik Vankrunkelsven, "Een links-liberale VU: kiezen tussen pleinvrees of herkenbaarheid?", in a.w., blz. 187.
20. Vincent Van Quickenborne, "Links-liberalisme in een kwalitatieve samenleving", in a.w., blz. 200-201.
21. Stefaan De Clerck e.a., *Hartslagen*, Tiel/Brussel: Lannoo/CEPESS, 2000.

22. Joachim Coens, "Vlaanderen, een open ruimte voor kwaliteit", in a.w., blz. 51.
23. Zo bestaat Luc Martens het om het dilemma 'verzuiling of ontzuiling' een vals dilemma te noemen. Martens, "De Vlaamse christen-democraten en het maatschappelijk middenveld", in a.w., blz. 98.
24. Piet Raes, "De christen-democratie en de vrijheid", in a.w., blz. 17.
25. Idem, blz. 32.
26. Bea Cantillon, "Het 'midden' en de 'derde weg'", a.w., 200.
27. Idem, blz. 203.

a a n k o n d i g i n g

Masereelfonds Gent en Volkshogeschool Elcker-Ik Gent
organiseren in samenwerking met IMAVO vzw de cursus:

POLITIEK OP DE SOFA

Psychologie en politiek

Volstaan socio-economische verklaringen om politieke fenomenen te begrijpen? Is bijvoorbeeld de huidige aanhoudende politieke verrechtsing uitsluitend het gevolg van een aanhoudende, economische crisis? Blijkbaar toch niet. In drie lezingen wordt nagegaan of ook een psychologische component daarin een belangrijke rol speelt. Drie verschillende inleiders bespreken drie verschillende auteurs. Guy Quintelier bespreekt de politieke links-rechts-tegenstelling vanuit *Sigmund Freud* "Massapsychologie en Ik-analyse", waarbij ook een verklaring wordt gezocht voor de 'succesvolle' verspreiding van de extreem-rechtse ideologie. Eric Corijn vertrekt vanuit het werk van de Sloveense filosoof en psychoanalyticus *Slavoj Zizek*: "Pleidooi voor intolerantie" om enkele, kritische vraagtekens te plaatsen bij een liberale multiculturele tolerantie als antwoord op een etnisch, seksistisch en religieus fundamentalisme. Hendrik Defoort behandelt het werk van *Hendrik de Man* "Psychologie van de arbeidersklasse", waarbij er parallellen getrokken worden tussen het interbellum en de huidige periode. Bestaat er wel een fundament voor het linkse geloof in de verpauperde 'arbeidersklasse' als revolutionaire kracht?

Plaats: Volkshogeschool Elcker-Ik, Martelaarslaan 402 te 9000 Gent

Data: woensdag 10, 17 en 24 oktober 2001 vanaf 19u30.

Inschrijvingen: Men dient zich, om organisatorische redenen, ten laatste 14 dagen op voorhand in te schrijven. Dit kan gebeuren via de telefoon op het nummer: 09/232.28.32